

SIKERSZTORI

Példátlan exit
Szirákon

4. HULLÁM

Elbírja
az egészségügy?

RENDSZERKRITIKA

Milliárdosok helyett
milliárdos beosztásúak

A SIKERES HAZAI VÁLLALATOKÉRT

MEGÚJULT

P/AC & PROFIT

ROBOTIKA

OKOSODÓ
ÉPÍTŐIPAR

HITEL

Olcsó pénzből
nincs hiány

EGYETEM

Úri muri

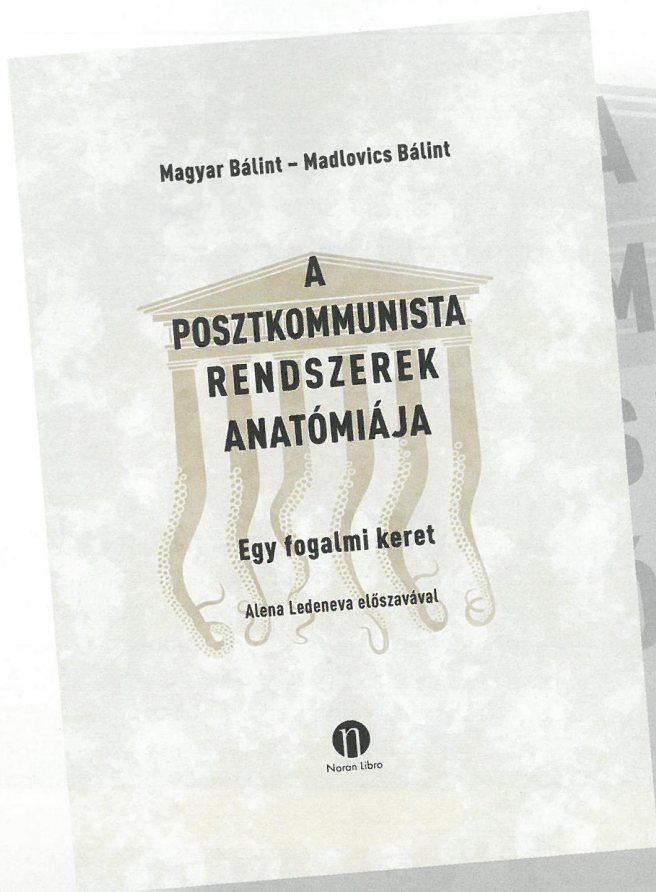

JAKSITY
György:

ÁRA 780 FT
XXV. ÉVFOLYAM, 2021. 261. SZÁM

„NEM MILLIÁRDOSOK, CSUPÁN MILLIÁRDOS BEOSZTÁSÚ EMBEREK”

Interjú Madlovics Bálinttal, A posztkommunista rendszerek autonómiája című kötet társszerzőjével

Szarvas György

Az idei könyvhétre jelent meg Magyar Bálint és Madlovics Bálint monumentális kötete, *A posztkommunista rendszerek anatómiája*. Az enciklopédikus méretű és egyértelműen tudományos igénnyel íródott, ugyanakkor tankönyvi stílusa miatt könnyen olvasható, áttekinthető mű egészen új kategóriarendszer és nyelv megteremtésével próbálja meg tipologizálni a volt szocialista országok elmúlt harminc évben folyamatosan alakuló politikai és gazdasági rendszereit.

Az elmúlt évtizedben számtalan kísérlet történt arra, hogy átfogó rendszertipológia, valamifajta egységes definíció szülessen arra a politikai és gazdasági berendezkedésre, amiben élünk. Csak néhány példa: Ungváry Rudolf a mutáns fasizmus meghatározásával próbálkozott, Bozóki András a hibrid rendszerrel kísérte meg leírni a rendszert, Magyar Péter uradalomként jellemezte azt, míg az ön szerzőtársa, Magyar Bálint a posztkommunista maffiaállam meghatározást találta megfelelőnek a jelenség leírására. Azt látjuk, hogy az a rendszer, ami az elmúlt tíz évben kiépült, se nem klasszikus diktatúra, de már nem is demokrácia. Az önök meghatározása szerint pontosan micsoda az, amiben élünk?

– Az első dolog, amit érdemes tisztázni, hogy ez nem névadási verseny: nem az a kérdés, hogy melyik megnevezés mennyire frappáns arra, amiben élünk. Ha ennyiről lenne szó, nem kéne könyveket írni, elég lenne csak könyvcímeket. Az ön által említett szerzők sem csak nevet adtak a gyerekeknek, hanem részletes rendszerleírást készítettek. Ezeket kell egymáshoz képest mérlegelni, hogy melyik képes a rendszer viselkedését a legjobban magyarázni. Magyar Bálinttal ez alapján tartunk ki a maffiaállam mellett, aminek a meghatározása az elmúlt években sokat finomodott is a 2013 és 2015 között megjelent Magyar Polip-kötetek óta. Új könyvünkben a maffiaállamot vi-

lágosan elhatároljuk az állam többi fajtájától, és elhelyezzük egy olyan fogalmi térben, amiben a volt szocialista országokban kialakult többi rendszerhez képest elemezhetővé válik. Kornai János munkája nyomán, az ő kategóriáit megkettőzve kétféle demokráciát, kétféle autokráciát és kétféle diktatúrát azonosítunk a térségben. Az a rendszer, amihez a maffiaállam tartozik, az autokrácia egyik fajtája, amit

„A korrupció nem eseti és az uralmi elit szándékaival szembemenő jelenség, hanem központilag szervezett és monopolizált állami funkció.”

patronális autokráciának nevezünk: ennek központjában egy, a politikai és gazdasági erőforrásokat egyaránt uraló fogadott politikai család áll. Ez különböző jogállású szereplők jórészt íratlan normákat követő, egyközpontú, piramisszerű hierarchiája, tetején a

Madlovics Bálint: „Mészáros nem mondhatja azt Orbánnak, hogy holnaptól egy másik országban fog közbeszerzéseket nyerni. Nincs szabad kilépés, és a tulajdonával sem ő rendelkezik: nem adhatja el vagy használhatja szabadon a kedve szerint”

csúcspatrónussal, *Orbánnal*. Ő pedig nem kormányoz, hanem családfőként rendelkezik státusok és vagyonok felett, mindenkinek a „jussa és érdemei” szerint.

Az önök meghatározása szerint tehát – röviden – egy úgynevezett patronális autokrácia (maffiaállam) épült ki az elmúlt tíz évben. Mennyiben képes komplex módon leírni ez a definíció az orbáni állam politikai és gazdasági jellegzetességeit? A kérdést másképpen is feltehetem: az eddigi rendszertipológiai megközelítések mennyire csak egy-egy részterületre koncentráltak, és mennyire voltak képesek megragadni a mechanizmus egészét? Mennyire igaz az a megállapítás, hogy eddig mindössze a metaforák szintjén sikerült megragadni a rendszert és annak működését?

– A szakirodalomban számos állammegnevezés található, és mindegyiknek megvan a maga részigazsága. Amikor például klánállamról beszélnek, azzal egy szempontra, az uralmi elitnek a már említett fogadott családi jellegére utalnak. Egy másik szempontot jelenít meg a neopatrimonális állam, ami a Magyarai Péterféle uradalomra hasonlít: ez arról szól, hogy bár léte-

nek a demokrácia formális intézményei, a csúcspatrónus az államot és a társadalmat a magánbirtokaként kezeli. Ha viszont nem a hatalmat, hanem a tulajdont célzó tevékenysége szempontjából nézzük a rendszert, akkor ragadozó államról kell beszélnünk, mert nemcsak az állami költséket folytatják magánzsebekbe, hanem cégeket, ágazatokat is lerabolnak a fogadott politikai család tulajdonosi körének. Végül a bűnöző állam arra utal, hogy a korrupció nem eseti és az uralmi elit szándékaival

szembemenő jelenség, hanem központilag szervezett és monopolizált állami funkció. A mi leírásunk ezt a négy szempontot egyesíti: az az állam, ami egyszerre klán-, neopatrimonális, ragadozó és bűnöző állam, azt maffiaállamnak nevezzük. A könyvünkben aztán ezekre a tulajdonságokra felfűzve tárgyalunk még olyan, további jelenségeket is, mint az ideológia vagy a társadalmi szerkezet.

A könyv eredetileg angol nyelven jelent meg, annak a magyar fordítását tartjuk most a kezünkben. Hamarosan pedig oroszul és spanyolul is hozzáférhető lesz a kötet. A nemzetközi érdeklődés mennyiben magyarázható azzal, hogy a könyv által tárgyalt téma sem ország-, sokkal inkább régióspecifikus; utalva a spanyol fordításra, nem kizárt a latin-amerikai országok érdeklődése a téma iránt, az orosz fordítást pedig talán nem is kell külön magyaráznunk.

– A könyv közvetlen előzménye a *Stubborn Structures* (Makacs struktúrák) című kötet, amit Magyar Bálint szerkesztett, és szintén a CEU Pressnél jelent meg. Ebben többek közt orosz, ukrán és belarusz kutatók ta-

nulmányait olvashatjuk, akikkel együtt próbálták meg a korábban csak Magyarországra kidolgozott maffiaállam elméletét az egész régióra általánosítani. A magyar vagy az orosz rendszer például jól leírható maffiaállamként, illetve patronális autokráciaként. De vannak patronális demokráciák is, mint Románia vagy Ukrajna: ezekben több fogadott politikai család verseng anélkül, hogy képes lenne egy – a többi feje fölé növe – dominánsná válni. A könyvünkben pedig hazánktól egészen Kínáig merészkedünk, ami valódi diktatúra, azonban már csak névben kommunista:

„A vállalkozók azzal szembesülnek, hogy a kapcsolati gazdaságban a működésük elsőrendű kérdése nem az, hogy helytállnak-e egy tisztességes versenyben, hanem hogy részei lesznek-e a ragadozó állam táplálékláncának.”

valójában piackihasználó diktatúra. Ha még tovább akarunk menni, Latin-Amerika vagy a Közel-Kelet országainak leírásához valószínűleg újabb rendszertípusokat kéne definiálnunk. De ahogy a maffiaállam fogalmát ki lehetett terjeszteni, úgy ehhez a munkához is minden adott a meglévő fogalmi keretünk alapján.

A könyv felépítése tankönyvszerű, a témát tankönyvi módon tárgyalja. Társul a kötethez egy honlap is, ahol 3D-s ábrák is segítik a jobb megértést. Ezek közül talán az a háromdimenziós koordinátarendszer a

legbeszédesebb, mely az egyes országok mozgását (fejlődését) mutatja a kommunista diktatúra, a liberális demokrácia és a patronális autokrácia tengelye mentén, az időben előrehaladva. Mit tudhatunk meg mindebből a saját és a tágabb régió országairól?

– A honlapunkon (postcommunistregimes.com) mindenki maga is kipróbálhatja a 3D-s modellünket, akár az egyszerűsített online, akár a látványosabb, letölthető verzióban. A modell egy háromszögben helyezi el az egyes országokat, attól függően, hogy melyik csúcshoz vagy oldalhoz – azaz melyik rendszertípushoz – vannak a legközelebb. Ez természetesen időben változik, és a háromszögben az országok mozgása is szemléltethető, méghozzá egyszerre több országé is. Így ha az ember kiválasztja például Magyarország rezsimpályáját, megnézheti, milyen utat jártunk be a kommunista diktatúra időszaka óta Észtországhoz, Lengyelországhoz, Oroszországhoz vagy más országokhoz képest. A háromszögben aztán azt is megnézhetjük, hogy a megtett út konkrétan mit jelent olyan dimenziók tekintetében, mint a hatalom korlátozottsága, az intézmények formalitása, a korrupció vagy a civil társadalom autonómiája.

Beszélgünk most csak a gazdaságról; ez is egyfajta redisztributív rendszer, csak az újraelosztás tárgya más, mint a korábbiakéban. Miben lehet megragadni ennek az újfajta redisztribúciónak a lényegét? A benne szereplő aktorok számára, nevezzük őket tőkészeknek, milyen szerep vagy éppen mozgástér juthat, és magát a gazdaság egészét hogy érinti a piaci elemek majdnem teljes kiiktatása?

– A patronális autokrácia gazdaságát kapcsolati gazdaságnak, domináns működési mechanizmusát pedig kapcsolati piac-redisztribúciónak nevezzük. Szemben a kommunista diktatúrával, ahol konkrét, számszerű tervcéllokkal osztottak újra erőforrásokat, itt piacokat osztanak újra, tagoznak be vagy játszanak át a fogadott politikai család érdekkörébe. De hadd vitatkozzam azzal, hogy a kedvezményezettek mind tőkészek. Ez a fogalom ugyanis összekeveri a *Mészáros*hoz vagy *Garancsi*hoz hasonló aktorokat a nyugati, például német nagytőkével. Ezek egyszerűen más állatfajok: a német autógyá-

ak autonóm szereplők, amelyek szabadon rendelkeznek a tőkéjükkel, és lobbizás keretében lépnek kapcsolatba Orbánnal. Ezenkívül megadatik számukra a szabad kilépés lehetősége, azaz felmondhatják ezt a kapcsolatot, elmehetnek más országba. Mészáros viszont nem mondhatja azt Orbánnak, hogy holnaptól egy másik országban fog közbeszerzéseket nyerni. Nincs szabad kilépés, és a tulajdonával sem ő rendelkezik: nem adhatja el vagy használhatja szabadon a kedve szerint. A tulajdona feltételes jellegű, pozíciója a csúcspatrónus kegyétől függ. Ahogy az orosz viccbe mondják: ő nem milliárdos, csupán egy milliárdos beosztású ember. Másfelől a kapcsolati piac-redistribúció a gazdaság értékteremtő részére is hatással van. A vállalkozók azzal szembesülnek, hogy a kapcsolati gazdaságban a működésük elsőrendű kérdése nem az, hogy helytállnak-e egy tisztességes versenyben, hanem hogy részei lesznek-e a ragadozó állam táplálékláncának. Így pedig nem arra koncentrálnak, hogy a termelésüket maximalizálják, hanem hogy minél kevésbé nyújtsonak csábító célpontot a fogadott politikai családnak.

Beszélgetésünk végére hagytam egy személyesebb kérdést. Szerzőtársa, Magyar Bálint a demokratikus ellenzékben is komoly szerepet töltött be a nyolcvanas években. Mennyire áll távol a megszületett műtől a politikai aktivizmus, azaz mennyi benne a tudományos, leíró és mennyi a mozgósító jelleg?

– A kötet enciklopédikus méretű, és egyértelműen tudományos igénnyel íródott, bár az ön által már említett tankönyvi stílus miatt könnyen olvasható, áttekinthető. Ami a maffiaállamot illeti, ez is elsősorban leíró kategória: mint amikor egy biológus azt mondja, hogy egy adott rovar a csótányfélék családjába tartozik, ő sem az utálatának akar hangot adni, hanem tudományosan próbálja a jellemzőit megragadni. Másfelől egy politikus számára érdekes lehet a kategória mozgósító ereje, amit a Medián felmérései bizonyítanak: az ellenzéki és bizonytalan szavazók körében a legtöbben maffiaállamként azonosították az Orbán-rendszert. Ha az ellenzék maga is konzekvensen ezen a nyelven beszélne, megtenné az első lépést afelé, hogy kormánykritikai alapról átálljon egy rendszerkritikai alapra. /

ÖNT IS ÉRDEKLI AZ ÉTREND-KIEGÉSZÍTŐK PIACA?

Valódi, sikerre ítélt stratégiát
állítunk össze Önnek.

Termékfejlesztési szolgáltatásunk magába foglalja
a grafikai tervtől a késztermékig való teljeskörű kivitelezést.

további információk és árajánlatkérés: www.pharmastudio.hu

76
SEVENTYSIX
PHARMA STUDIO